

Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (trečioji kolegija) SPRENDIMAS

2018 m. rugpjūčio 7 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Viešieji pirkimai – Peržiūros procedūros – Direktyva 89/665/EB – Ieškinys dėl žalos atlyginimo – 2 straipsnio 6 dalis – Nacionalinės teisės normos, pagal kurias bet koks ieškinys dėl žalos atlyginimo gali būti pripažintas priimtiniu tik jeigu prieš tai galutinai konstatuota, kad perkančiosios organizacijos sprendimas, dėl kurio tariamai padaryta žala, yra neteisėtas – Ieškinys dėl panaikinimo – Pareiga visų pirma pateikti skundą arbitražo komisijai – Arbitražo komisijos sprendimų teisminė kontrolė – Nacionalinės teisės normos, pagal kurias negalima nurodyti arbitražo komisijai nenurodytų pagrindų – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija – 47 straipsnis – Teisė į veiksmingą teisminę apsaugą – Lygiavertiškumo ir veiksmingumo principai“

Byloje C-300/17

dėl *Kúria* (Aukščiausiasis Teismas, Vengrija) 2017 m. gegužės 11 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2017 m. gegužės 24 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Hochtief AG

prieš

Budapest Főváros Önkormányzata

TEISINGUMO TEISMAS (trečioji kolegija)

kuri sudaro kolegijos pirmininkas L. Bay Larsen, teisėjai J. Malenovský, M. Safjan, D. Šváby ir M. Vilaras (pranešėjas),

generalinis advokatas M. Wathelet,

posėdžio sekretorė R. Šereš, administratorė,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2018 m. balandžio 30 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- *Hochtief AG*, atstovaujamos *ügyvéd* A. László ir *konzulens* I. Varga,
- Vengrijos vyriausybės, atstovaujamos M. Z. Fehér ir G. Koós,
- Graikijos vyriausybės, atstovaujamos M. Tassopoulou, D. Tsagkaraki, E. Tsaousi ir K. Georgiadis,

* Proceso kalba: vengrų.

- Austrijos vyriausybės, atstovaujamos M. Fruhmann,
- Lenkijos vyriausybės, atstovaujamos B. Majczyna,
- Europos Komisijos, atstovaujamos P. Ondrůšek ir A. Tokár,

susipažinęs su 2018 m. birželio 7 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 1989 m. gruodžio 21 d. Tarybos direktyvos 89/665/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo (OL L 395, 1989, p. 33; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 1 t., p. 246), iš dalies pakeistos 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/23/ES dėl koncesijos sutarčių suteikimo (OL L 94, 2014, p. 1, klaidų ištaisymas OL L 114, 2015 5 5, p. 24 ir klaidų ištaisymas OL L 82, 2018, p. 17, toliau – Direktyva 89/665), išaiškinimo.
- 2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant *Hochtief AG* ir *Budapest Főváros Önkormányzata* (Budapešto vietos administracija, Vengrija, toliau – perkančioji organizacija) ginčą byloje dėl žalos, kurią *Hochtief* tariamai patyrė pažeidus viešųjų pirkimų srities teisės normas, atlyginimo.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

- 3 Direktyvos 89/665 1 straipsnio 1 dalies ketvirtoje pastraipoje nustatyta:

„Valstybės narės imasi priemonių, būtinų užtikrinti, kad su sutartimis, kurioms taikoma [2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos] direktyva 2014/24/ES [dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB (OL L 94, 2014 3 28, p. 65)] arba Direktyva [2014/23], susiję perkančiųjų organizacijų priimti sprendimai galėtų būti veiksmingai ir visų pirma kuo greičiau peržiūrėti laikantis šios direktyvos 2–2f straipsniuose nustatytų sąlygų, remiantis tuo, kad tokiais sprendimais yra pažeisti Sąjungos viešųjų pirkimų srities teisės aktai arba nacionalinės taisyklės, kuriomis tie teisės aktai perkeliama į nacionalinę teisę.“

- 4 Šios direktyvos 1 straipsnio 3 dalyje nustatyta:

„Valstybės narės turi užtikrinti, kad būtų peržiūros procedūros, kuriomis pagal išsamias taisykles, kurias gali nustatyti valstybės narės, galėtų pasinaudoti bent bet kuris asmuo, kuris yra arba buvo suinteresuotas gauti konkrečią sutartį, ir kuriam dėl tariamo pažeidimo buvo padaryta žala ar kilusi tokios žalos rizika.“

- 5 Minėtos direktyvos 2 straipsnio 1, 2 ir 6 dalyse numatyta:

„1. Valstybės narės turi užtikrinti, kad priemonės, kurių imtasi dėl 1 straipsnyje nurodytų peržiūros procedūrų, apimtų nuostatas dėl įgaliojimų:

<...>

b) panaikinti neteisėtai priimtus sprendimus arba užtikrinti jų panaikinimą, įskaitant diskriminuojančių techninių, ekonominių ar finansinių specifikacijų, nurodytų kvietime teikti pasiūlymus, sutarties dokumentuose arba bet kuriuose su sutarties suteikimo procedūra susijusiuose dokumentuose, pašalinimą;

c) priteisti atlyginti nuostolius tokį pažeidimą patyrusiems asmenims.

2. 1 dalyje ir 2d bei 2e straipsniuose nurodyti įgaliojimai gali būti suteikti atskiroms institucijoms, atsakingoms už skirtingus peržiūros procedūros aspektus.

<...>

6. Valstybės narės gali nustatyti, kad jei reikalaujama atlyginti nuostolius remiantis tuo, kad sprendimas buvo priimtas neteisėtai, tai tokį ginčijamą sprendimą pirmiausia turi panaikinti reikiamus įgaliojimus turinti institucija.“

Vengrijos teisė

6 *Közbeszerzésekéről szóló 2003. évi CXXIX. törvény* (2003 m. Įstatymas Nr. CXXIX dėl viešųjų pirkimų, *Magyar Közlöny* 2003/157, toliau – Viešųjų pirkimų įstatymas) 108 straipsnio 3 dalyje numatyta:

„Kandidatas gali pakeisti savo paraišką, kol nesuėjo jos pateikimo terminas.“

7 Šio įstatymo 350 straipsnyje nustatyta:

„Tam, kad būtų galima pareikšti bet kokią civilinį ieškinį, grindžiamą teisės normų, kuriomis reglamentuojami viešieji pirkimai ir viešojo pirkimo sutarčių sudarymo tvarka, pažeidimu, būtina, kad Arbitražo komisija, priimanti sprendimus viešųjų pirkimų srityje, arba teismas, nagrinėjantis skundą dėl šios komisijos sprendimo, prieš tai priimtą sprendimą, kuriuo galutinai konstatuojamas teisės normos pažeidimas.“

8 Minėto įstatymo 351 straipsnyje numatyta:

„Dalyviui pareikalavus, kad perkančioji organizacija atlygintų tik išlaidas, patirtas dėl pasiūlymo rengimo ir dalyvavimo viešojo pirkimo procedūroje, pakanka, kad pateikdamas tokį reikalavimą atlyginti žalą jis įrodytų, kad:

a) perkančioji organizacija pažeidė tam tikrą teisės akto, kuriuo reglamentuojami viešieji pirkimai ir viešojo pirkimo sutarčių sudarymo tvarka, nuostatą;

b) buvo reali galimybė, kad sutartis bus sudaryta su juo; ir

c) pažeidimas sumažino sutarties sudarymo su juo galimybes.“

9 *Polgári perrendtartásról szóló 1952 évi III. Törvény* (1952 m. Įstatymas Nr. III, kuriuo patvirtinamas Civilinio proceso kodeksas, toliau – Civilinio proceso kodeksas) 339/A straipsnyje nustatyta:

„Jei įstatyme nenustatyta kitaip, teismas atlieka administracinio sprendimo peržiūrą, remdamasis jo priėmimo metu galiojusiais teisės aktais ir atsizvelgdamas į tuometines faktines aplinkybes.“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

- 10 2005 m. vasario 5 d. perkančioji organizacija paskelbė kvietimą dalyvauti darbų, kurių vertė viršija Sąjungos teisėje nustatytą ribą, viešojo pirkimo procedūroje; pirkimas buvo atliekamas skelbiamų derybų būdu. Per nustatytą terminą gautos penkių kandidatų paraiškos, iš jų vieną pateikė *Hochtief* vadovaujamas konsorciumas HOLI (toliau – konsorciumas).
- 11 2005 m. liepos 19 d. perkančioji organizacija pranešė konsorciumui, kad jo paraiška nepriimtina dėl tam tikros neatitikties, todėl ji buvo atmesta. Šis sprendimas motyvuotas tuo, kad kaip projekto vadovą konsorciumas nurodė ekspertą, kuris dalyvavo perkančiajai organizacijai rengiant kvietimą teikti paraiškas.
- 12 2005 m. rugsėjo 12 d. sprendimu *Közbeszerzési Döntőbizottság* (Arbitražo komisija, priimanti sprendimus viešųjų pirkimų srityje, Vengrija, toliau – Arbitražo komisija) atmetė konsorciumo dėl šio sprendimo paduotą skundą. Ši komisija nusprendė, kad eksperto nurodymas paraiškoje negalėjo būti kvalifikuojamas kaip administracinė klaida, kaip tvirtino *Hochtief*. Jei šiai būtų leista ištaisyti klaidą, tai prilygtų paraiškos pakeitimui, draudžiamam pagal Viešųjų pirkimų įstatymo 108 straipsnio 3 dalį. Arbitražo komisija taip pat nusprendė, kad perkančioji organizacija neveikė neteisėtai, tęsdama procedūrą tik su dviem kandidatais, nes šio įstatymo 130 straipsnio 7 dalyje numatyta, kad, jeigu iš kandidatų atrenkamas pakankamas tinkamas paraiškas pateikusių dalyvių skaičius, privaloma juos pakviesti teikti pasiūlymus.
- 13 2006 m. balandžio 28 d. sprendimu *Fővárosi Bíróság* (Sostinės teismas, Vengrija) atmetė konsorciumo dėl 2005 m. rugsėjo 12 d. sprendimo paduotą skundą.
- 14 *Fővárosi Ítéltábla* (Sostinės apeliacinis teismas, Vengrija), kuriam konsorciumas dėl 2006 m. balandžio 28 d. sprendimo pateikė apeliacinį skundą, 2008 m. vasario 13 d. nutartimi kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, dėl kurio priimtas 2009 m. spalio 15 d. Sprendimas *Hochtief ir Linde-Kca-Dresden* (C-138/08, EU:C:2009:627).
- 15 Tais pačiais 2008 metais Europos Komisija, patikrinusi pagrindinėje byloje nagrinėjamą viešojo pirkimo sutarties sudarymo procedūrą, konstatavo, kad perkančioji organizacija pažeidė viešųjų pirkimų srities teisės aktus, pirma, dėl to, kad paskelbė derybų būdu atliekamą pirkimą, ir, antra, dėl to, kad pašalino vieną iš kandidatų dar prieš atrankos etapą, prieš tai nesuteikusi jam galimybės, kaip nurodyta 2005 m. kovo 3 d. Sprendime *Fabricom* (C-21/03 ir C-34/03, EU:C:2005:127), įrodyti, kad eksperto, kuris įvardytas kaip projekto vadovas, dalyvavimas neiškraipė konkurencijos.
- 16 2010 m. sausio 20 d. – jau po to, kai buvo priimtas 2009 m. spalio 15 d. Sprendimas *Hochtief ir Linde-Kca-Dresden* (C-138/08, EU:C:2009:627), *Fővárosi Ítéltábla* (Sostinės apeliacinis teismas) priėmė sprendimą, kuriuo paliko nepakeistą 2006 m. balandžio 28 d. sprendimą. Jis, be kita ko, nurodė, kad nesiaiškino, ar padariusi išvadą dėl konsorciumo kandidatūros netinkamumo perkančioji organizacija padarė pažeidimą dėl to, kad nesuteikė jam galimybės gintis, nes pirmosios instancijos teismui pateiktame ieškinyje šis kaltinimas nebuvo nurodytas. *Hochtief* tik apeliacinėje instancijoje pirmą kartą tvirtino, kad draudimas, kuriuo remtasi prieš konsorciumą, buvo neproporcingas jo teisės pateikti paraišką ir pasiūlymą apribojimas, draudžiamas pagal EB 220 straipsnį, 1993 m. birželio 14 d. Tarybos direktyvos 93/37/EEB dėl viešojo darbų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo (OL L 199, 1993, p. 54, 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 2 t. p. 163) 6 straipsnį ir Teisingumo Teismo jurisprudenciją.
- 17 2011 m. vasario 7 d. sprendimu *Legfelsőbb Bíróság* (ankstesnis Aukščiausiojo Teismo pavadinimas, Vengrija) paliko nepakeistą 2010 m. sausio 20 d. *Fővárosi Ítéltábla* (Sostinės apeliacinis teismas) sprendimą.

- 18 2011 m. rugpjūčio 11 d. *Hochtief*, remdamasi Komisijos išvadomis, pradėjo to paties *Fővárosi Ítéltábla* (Sostinės apeliacinis teismas) sprendimo peržiūros procedūrą.
- 19 2013 m. birželio 6 d. nutartimi *Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság* (Sostinės administracinis ir darbo teismas, Vengrija) atmetė prašymą dėl peržiūros; šią nutartį paliko nepakeistą ir *Fővárosi Törvényszék* (Sostinės apygardos teismas, Vengrija), veikiantis kaip galutinė instancija.
- 20 Vėl remdamasi Komisijos išvadomis *Hochtief* pateikė ieškinį, jame prašė iš perkančiosios organizacijos kaip žalos atlyginimą priteisti 24 043 685 Vengrijos forintų (HUF) sumą (apie 74 000 EUR); ją sudarė jos dalyvavimo viešojo pirkimo procedūroje išlaidos.
- 21 Kadangi šis ieškiny buvo atmestas ir pirmojoje, ir apeliacinėje instancijose, *Hochtief* pateikė kasacinį skundą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, nurodydama, be kita ko, kad buvo pažeista Direktyvos 89/665 2 straipsnio 1 dalis ir 1992 m. vasario 25 d. Tarybos direktyvos 92/13/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių Bendrijos taisyklių taikymą viešųjų pirkimų tvarkai vandens, energetikos, transporto ir telekomunikacijų sektoriuose, suderinimo (OL L 76, 1992, p. 14; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 1 t., p. 315) 2 straipsnio 1 dalis.
- 22 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės nurodo, kad iš Direktyvos 89/665 išplaukia, jog gali būti nustatyta, kad ieškinius dėl žalos atlyginimo galima pareikšti tik jeigu administracinė institucija arba teismas prieš tai panaikina ginčijamą sprendimą (2015 m. lapkričio 26 d. Sprendimo *MedEval*, C-166/14, EU:C:2015:779, 35 punktą), todėl jam neatrodo, kad šios direktyvos 2 straipsnis iš esmės draustų tokią nacionalinės teisės akto nuostatą, kaip Viešųjų pirkimų įstatymo 350 straipsnis. Vis dėlto pastarosios nuostatos taikymas kartu su kitomis Viešųjų pirkimų įstatymo ir Civilinio proceso kodekso nuostatomis gali užkirsti kelią iš derybų būdu vykdomos viešojo pirkimo procedūros pašalintam kandidatui, kaip antai *Hochtief*, pateikti ieškinį dėl žalos atlyginimo dėl to, kad jis negali remtis sprendimu, kuriame galutinai konstatuota, kad pažeistos viešųjų pirkimų taisyklės. Tokiomis sąlygomis galėtų būti pagrįsta arba sudaryti galimybę tokio pažeidimo įrodymą pateikti kitais būdais, arba netaikyti nacionalinės teisės normos remiantis veiksmingumo principu, arba ją aiškinti atsižvelgiant į Sąjungos teisę.
- 23 Šiomis aplinkybėmis *Kúria* (Aukščiausiasis Teismas, Vengrija) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:
- „1. Ar Sąjungos teisei prieštarauja valstybės narės procedūrinė teisės norma, pagal kurią tam, kad būtų galima pareikšti civilinį ieškinį, grindžiamą viešųjų pirkimų teisės normos pažeidimu, būtina, kad [Arbitražo komisija] arba teismas, nagrinėjantis skundą dėl šios komisijos sprendimo, visų pirma priimtų sprendimą, kuriuo šis pažeidimas galutinai konstatuojamas?
2. Ar vietoj valstybės narės teisės normos, pagal kurią tam, kad būtų galima pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, visų pirma reikalaujama, kad [Arbitražo komisija] arba teismas, nagrinėjantis skundą dėl šios komisijos sprendimo, priimtų sprendimą, kuriuo galutinai konstatuojamas teisės normos pažeidimas, galima taikyti kitą teisės normą remiantis Sąjungos teise? Tai yra ar galima, kad žalą patyręs asmuo teisės normos pažeidimą įrodytų kitais būdais?
3. Kiek tai susiję su byla dėl žalos atlyginimo, ar Sąjungos teisei, ypač veiksmingumo ir lygiavertiškumo principams, prieštarauja arba gali turėti šiai teisei ir šiems principams prieštaraujantį poveikį valstybės narės procedūrinė norma, pagal kurią administracinį sprendimą teismui galima skųsti tik dėl pagrindų, pateiktų vykstant procedūrai Arbitražo komisijoje, turint mintyje, kad žalą patyręs asmuo nurodomu teisės normos pažeidimu, t. y. savo neteisėtu pašalinimu dėl neatitikties, gali remtis – kaip matyti iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos – tik tokiu būdu, kuris, atsižvelgiant būtent į pirkimo procedūros skelbiant derybas taisykles, lemia jo pašalinimą iš viešojo pirkimo sutarties sudarymo procedūros dėl kitos priežasties, t. y. dėl pakeistos jo paraiškos?“

Dėl prašymo atnaujinti žodinę proceso dalį

- 24 2018 m. liepos 12 d. ir liepos 27 d. Teisingumo Teismo kanceliarija gavo *Hochtief* laiškus su prašymu atnaujinti žodinę proceso dalį, taikant Teisingumo Teismo procedūros reglamento 83 straipsnį.
- 25 Grįsdama savo prašymą *Hochtief* visų pirma nurodo *Székesfehértvári Törvényszék* (Sėkešfehėrvaro teismas, Vengrija) 2017 m. gruodžio 6 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2018 m. birželio 5 d., pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą (užregistruota numeriu C-362/18). Ji iš esmės tvirtina, kad atsakymas į šioje byloje pateiktus klausimus priklausys nuo atsakymo į byloje C-362/18 pateiktus klausimus ir kad, siekiant užtikrinti jurisprudencijos vienodumą, reikia suteikti šalims galimybę išdėstyti savo poziciją pastarojoje byloje.
- 26 Toliau *Hochtief* nurodo, jog tam, kad Teisingumo Teismas galėtų nuspręsti dėl šio prašymo priimti prejudicinį sprendimą, reikia atsižvelgti į elementus, dėl kurių šalys neturėjo galimybės pareikšti savo nuomonės. Ji konkrečiai pageidauja, kad jai būtų suteikta galimybė pateikti pastabas dėl Vengrijos vyriausybės atstovo per teismo posėdį padaryto pareiškimo, kad Vengrijos teismai, vadovaudamiesi 2009 m. spalio 15 d. Sprendimu *Hochtief ir Linde-Kca-Dresden* (C-138/08, EU:C:2009:627), paskelbtu, kol juose vyko procesas, priėmė savo sprendimą. Ji mano, jog tam, kad būtų galima atsakyti į du pirmuosius prašyme priimti prejudicinį sprendimą pateiktus klausimus, ypač svarbu nustatyti, kaip minėti teismai vertino minėtą sprendimą.
- 27 Šiuo klausimu reikia priminti, kad pagal Procedūros reglamento 83 straipsnį išklauses generalinį advokatą Teisingumo Teismas gali bet kada nutarti pradėti ar atnaujinti žodinę proceso dalį, jeigu mano, kad jam nepateikta pakankamai informacijos, arba jeigu baigus žodinę proceso dalį šalis pateikė naują faktą, kuris gali būti lemiamas Teisingumo Teismui priimant sprendimą, arba jeigu nagrinėjant bylą reikia remtis argumentu, dėl kurio šalys ar Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nurodyti suinteresuotieji asmenys nepateikė nuomonės.
- 28 Nagrinėjamu atveju Teisingumo Teismas, išklauses generalinį advokatą, mano, kad turi visą būtiną informaciją sprendimui dėl jam pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimti ir kad šis prašymas neturi būti nagrinėjamas remiantis argumentu, dėl kurio jam nebuvo pareikšta nuomonės.
- 29 Pirma, priešingai, nei teigia *Hochtief*, atsakymas į šioje byloje pateiktus klausimus nepriklauso nuo atsakymo, kuris bus pateiktas į byloje C-362/18 užduotus klausimus. Iš tikrųjų, nors pagrindinės bylos, nagrinėjamos šioje byloje ir byloje C-362/18, kontekstas panašus, byloje C-362/18, kuri, kaip nurodo pati *Hochtief*, iš esmės susijusi su valstybės narės atsakomybe už paskutiniąją instanciją sprendimą priėmusiam nacionaliniam teismui priskiriamą Sąjungos teisės pažeidimą, pateikti klausimai skiriasi nuo pateiktų šioje byloje, kurie susiję su perkančiajai organizacijai pareikšto ieškinio dėl žalos atlyginimo priimtumo sąlygomis.
- 30 Antra, neatrodo, kad šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą turėtų būti nagrinėjamas atsižvelgiant į argumentą, dėl kurio šalys nepareikšė nuomonės. Be kita ko, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas savo prašyme paminėjo 2009 m. spalio 15 d. Sprendimą *Hochtief ir Linde-Kca-Dresden* (C-138/08, EU:C:2009:627), kurį *Hochtief* nurodo grįsdama savo prašymą atnaujinti žodinę proceso dalį, ir pagrindinės bylos šalys, taip pat Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nurodyti suinteresuotieji asmenys turėjo galimybę tiek raštu, tiek žodžiu pateikti šiuo klausimu savo pastabas.
- 31 Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Teisingumo Teismas mano, kad nereikia nurodyti atnaujinti žodinę proceso dalį.

Dėl pirmojo ir antrojo klausimų

- 32 Savo pirmaisiais dviem klausimais, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 89/665 2 straipsnio 6 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją draudžiama nacionalinė procedūrinė teisės norma, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, pagal kurią tam, kad būtų galima pareikšti civilinį ieškinį, grindžiamą viešuosius pirkimus ir viešojo pirkimo sutarčių sudarymą reglamentuojančių teisės normų pažeidimu, būtina, kad Arbitražo komisija arba teismas, nagrinėjantis skundą dėl šios komisijos sprendimo, visų pirma priimtą sprendimą, kuriuo galutinai konstatuojamas šis pažeidimas.
- 33 Visų pirma reikia priminti, kad pagal Direktyvos 89/665 2 straipsnio 6 dalį valstybės narės gali nustatyti, kad jei reikalaujama atlyginti nuostolius remiantis tuo, kad sprendimas buvo priimtas neteisėtai, tokį ginčijamą sprendimą pirmiausia privalo panaikinti reikiamus įgaliojimus turinti institucija.
- 34 Taigi iš paties šios nuostatos teksto matyti, kad valstybės narės iš esmės turi teisę priimti nacionalinę procedūrinę normą, kaip antai Viešųjų pirkimų įstatymo 350 straipsnį, pagal kurią tam, kad būtų galima pareikšti civilinį ieškinį, grindžiamą viešųjų pirkimų teisės normos pažeidimu, būtina, kad Arbitražo komisija, kaip antai aptariama pagrindinėje byloje, arba teismas, nagrinėjantis skundą dėl tokios komisijos priimto sprendimo, visų pirma priimtą sprendimą, kuriuo galutinai konstatuojamas šis pažeidimas (2015 m. lapkričio 26 d. Sprendimo *MedEval*, C-166/14, EU:C:2015:779, 36 punktą).
- 35 Antra, reikia priminti, kad, kaip ne kartą nusprendė Teisingumo Teismas, Direktyvoje 89/665 įtvirtinami tik minimalūs reikalavimai, kuriuos turi atitikti nacionalinėse teisės sistemose numatytos peržiūros procedūros, kad būtų užtikrintas Sąjungos viešųjų pirkimų teisės reikalavimų laikymasis (žr., be kita ko, 2016 m. rugsėjo 15 d. Sprendimo *Star Storage ir kt.*, C-439/14 ir C-488/14, EU:C:2016:688, 42 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).
- 36 Taigi Direktyvos 89/665 2 straipsnio 6 dalyje tik numatyta, kad valstybės narės gali reikalauti, jog tam, kad būtų galima pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, būtina, kad ginčijamą sprendimą pirmiausia panaikintų reikiamus įgaliojimus turinti institucija, tačiau visiškai nenurodyta, kokias sąlygas ar ribojimus galima, jei reikia, nustatyti perkeliant ir taikant šią nuostatą.
- 37 Tuo remiantis darytina išvada, kaip tai iš esmės pažymėjo generalinis advokatas savo išvados 39 punkte, kad valstybės narės gali laisvai nustatyti sąlygas, kuriomis jų teisės sistemose turi būti taikomos Direktyvos 89/665 2 straipsnio 6 dalį perkeliančios nacionalinės teisės normos, taip pat galimus, jei reikia, šio taikymo ribojimus, išimtis ar nukrypimus.
- 38 Iš tikrųjų, kaip jau ne kartą nusprendė Teisingumo Teismas, kai valstybės narės nustato procedūrinės kreipimosi į teismą normas, kuriomis siekiama apsaugoti pagal Sąjungos teisę užtikrinamas kandidatų ir pasiūlymą dėl viešojo pirkimo pateikusių asmenų teises, pažeistas perkančiųjų organizacijų sprendimų, jos turi užtikrinti, kad nebūtų pažeistas nei Direktyvos 89/665 veiksmingumas, nei pagal Sąjungos teisę asmenims užtikrintos teisės (šiuo klausimu žr. 2016 m. rugsėjo 15 d. Sprendimo *Star Storage ir kt.*, C-439/14 ir C-488/14, EU:C:2016:688, 43 ir 44 punktus).
- 39 Šiuo aspektu Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyvos 89/665 2 straipsnio 6 dalyje valstybėms narėms suteikta galimybė nėra neribota, be to, siejama su sąlyga, kad prieš pareiškiant bet kokią ieškinį dėl žalos atlyginimo turi būti galima pareikšti ieškinį dėl panaikinimo (šiuo klausimu žr. 2015 m. lapkričio 26 d. Sprendimo *MedEval*, C-166/14, EU:C:2015:779, 36–44 punktus). Valstybės narės turi ypač užtikrinti visapusę teisės į veiksmingą teisinę gynybą ir teisės, kad būtų išnagrinėtų nešališkas teismas, pagarbą, kaip nustatyta Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 47 straipsnio pirmoje ir antroje pastraipose (šiuo klausimu žr. 2016 m. rugsėjo 15 d. Sprendimo *Star Storage ir kt.*, C-439/14 ir C-488/14, EU:C:2016:688, 46 punktą).

- 40 Nagrinėjamu atveju reikia konstatuoti, kad nacionalinė procedūrinė teisės norma, pagal kurią tam, kad būtų galima pareikšti civilinį ieškinį, grindžiamą viešuosius pirkimus ir viešojo pirkimo sutarčių sudarymą reglamentuojančių normų pažeidimu, būtina, kad visų pirma būtų priimtas sprendimas, kuriuo galutinai konstatuojamas šis pažeidimas, neatima iš atitinkamo dalyvio teisės į veiksmingą teisinę gynybą.
- 41 Taigi į pirmuosius du prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo klausimus reikia atsakyti, kad Direktyvos 89/665 2 straipsnio 6 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją nedraudžiama nacionalinė procedūrinė teisės norma, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, pagal kurią tam, kad būtų galima pareikšti civilinį ieškinį, grindžiamą viešuosius pirkimus ir viešojo pirkimo sutarčių sudarymą reglamentuojančių normų pažeidimu, būtina, kad Arbitražo komisija arba teismas, nagrinėjantis skundą dėl šios komisijos sprendimo, visų pirma priimtų sprendimą, kuriuo galutinai konstatuojamas šis pažeidimas.

Dėl trečiojo klausimo

- 42 Savo trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Sąjungos teisė turi būti aiškinama taip, kad, kiek tai susiję su ieškiniu dėl žalos atlyginimo, ji draudžia nacionalinę procedūrinę teisės normą, pagal kurią sprendimus, priimtus Arbitražo komisijos, įgaliotos kaip pirmajai instancijai patikrinti vykstant viešojo pirkimo sutarčių sudarymo procedūroms perkančiųjų organizacijų priimtus sprendimus, teismai gali peržiūrėti nagrinėdami tik tuos pagrindus, kurie tai komisijai buvo nurodyti.
- 43 Šiuo klausimu, kiek tai susiję su pagrindine byla, visų pirma reikia pažymėti, kad, kaip matyti iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą, nacionaliniai teismai, kuriems pavesta peržiūrėti Arbitražo komisijos, įgaliotos kaip pirmajai instancijai nagrinėti prašymus panaikinti vykstant viešojo pirkimo sutarčių sudarymo procedūroms perkančiųjų organizacijų priimtus sprendimus, vadovaudamiesi Civilinio proceso kodekso 339/A straipsniu turi atmesti kaip nepriimtina bet kokią naują pagrindą, kuris nebuvo nurodytas šiai komisijai.
- 44 Būtent remdamasis šia nuostata *Fővárosi Ítéltábla* (Sostinės apeliacinis teismas) atmetė ieškovės pagrindinėje byloje skundą, paduotą dėl *Fővárosi Bíróság* (Sostinės teismas) sprendimo atmesti skundą dėl pirminio Arbitražo komisijos sprendimo. Taip pat remdamasis būtent šia nuostata *Legfelsőbb Bíróság* (ankstesnis Aukščiausiojo Teismo pavadinimas) atmetė kasacinį skundą, kurį ieškovė pagrindinėje byloje pateikė dėl *Fővárosi Ítéltábla* (Sostinės apeliacinis teismas) sprendimo.
- 45 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo teigimu, kartu taikant Civilinio proceso kodekso 339/A straipsnį ir Viešųjų pirkimų įstatymo 350 straipsnį vis dėlto galėtų būti pažeista Sąjungos teisė.
- 46 Šiuo klausimu remdamasis 2015 m. lapkričio 26 d. Sprendimo *MedEval* (C-166/14, EU:C:2015:779) 39 punktu jis pažymi, kad, kiek tai susiję su prašymų priimtimumo sąlygomis, nereikalaujama tokio paties lygio teisinio saugumo ieškiniu dėl žalos atlyginimo atveju ir prašymo pripažinti sutartį negaliojančia atveju. Iš tikrųjų, atsižvelgiant į sutartinių santykių teisinio saugumo reikalavimus, pateisinamas ribojamojo pobūdžio teisių gynimo priemonių, kurios skirtos pripažinti perkančiųjų organizacijų ir viešojo pirkimo laimėtojų sudarytas sutartis negaliojančiomis, reglamentavimas. Tačiau, kadangi ieškiniai, kuriais siekiama žalos atlyginimo, iš esmės neturi jokio poveikio jau sudarytų sutarčių galiojimui, būtų nepateisinama joms taikyti tokias pat griežtas taisykles kaip taikomos ieškinių, kuriais siekiama tokių sutarčių buvimo pripažinimo ar vykdymo, atveju.

- 47 Šiuo klausimu reikia priminti, kad Teisingumo Teismas iš tikrųjų 2015 m. lapkričio 26 d. Sprendimo *MedEval* (C-166/14, EU:C:2015:779) 41–44 punktuose pripažino, kad pagal veiksmingumo principą tam tikromis aplinkybėmis draudžiamos nacionalinės procedūrinės taisyklės, pagal kurias ieškiniai dėl žalos atlyginimo, pareikšti viešojo pirkimo sutarčių sudarymo srityje, priimtini tik jei prieš tai konstatuotas atitinkamos viešojo pirkimo sutarties sudarymo procedūros pažeidimas.
- 48 Vis dėlto svarbu pažymėti, kad Teisingumo Teismas šią išvadą padarė labai ypatingomis aplinkybėmis, kai prašymui pripažinti, kad viešojo pirkimo sutarties sudarymo procedūra yra neteisėta dėl išankstinio skelbimo apie pirkimą nebuvimo, taikytas naikinamasis šešių mėnesių terminas, pradėtas skaičiuoti nuo kitos po sprendimo sudaryti atitinkamą viešojo pirkimo sutartį einančios dienos, nepaisant to, ar žalos patyręs asmuo galėjo žinoti apie šį sprendimą sudaryti sutartį paveikiantį pažeidimą, ar negalėjo. Iš tikrųjų tokiomis aplinkybėmis šešių mėnesių terminas kėlė pavojų, kad žalos patyręs asmuo negalės surinkti informacijos, reikalingos siekiant užginčyti atitinkamos viešojo pirkimo sutarties sudarymo procedūros teisėtumą, o tai sudarė kliūčių tokiam skundui pateikti ir dėl to galėjo būti praktiškai neįmanoma arba pernelyg sudėtinga įgyvendinti teisę pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo.
- 49 Vis dėlto pagrindinėje byloje nagrinėjama situacija akivaizdžiai skiriasi nuo situacijos, nagrinėtos byloje, kurioje priimtas 2015 m. lapkričio 26 d. Sprendimas *MedEval* (C-166/14, EU:C:2015:779).
- 50 Iš tikrųjų reikia pažymėti, kad, skirtingai nei byloje, kurioje priimtas 2015 m. lapkričio 26 d. Sprendimas *MedEval* (C-166/14, EU:C:2015:779), nagrinėta naikinamojo termino taisyklė, Civilinio proceso kodekso 339/A punkte įtvirtinta taisyklė nepažeidžia, kaip konstatavo ir generalinis advokatas savo išvados 47–49 punktuose, teisės į veiksmingą teisinę gynybą ir teisės, kad būtų išnagrinėtas nešališkas teismas, garantuojamų Chartijos 47 straipsnio pirmoje ir antroje pastraipose (pagal analogiją žr. 2013 m. rugsėjo 26 d. Sprendimo *Texdata Software*, C-418/11, EU:C:2013:588, 87 punktą).
- 51 Nors, be kita ko, tiesa, kad pagal minėtą nacionalinę procedūrinę normą reikalaujama, kad griežtai sutaptų Arbitražo komisijai ir jos sprendimų peržiūrą atliekantiems teismams nurodyti pagrindai, o dėl to vykstant procesui teisės subjektai neturi jokios galimybės nurodyti naujo pagrindo, ji vis dėlto padeda, kaip nurodė generalinis advokatas savo išvados 49 punkte, išsaugoti Direktyvos 89/665 veiksmingumą, t. y. kaip jau nusprendė Teisingumo Teismas, užtikrinti, kad neteisėti perkančiųjų organizacijų sprendimai būtų veiksmingai ir kuo greičiau peržiūrėti (šiuo klausimu žr. 2016 m. rugsėjo 15 d. Sprendimo *Star Storage ir kt.*, C-439/14 ir C-488/14, EU:C:2016:688, 43 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).
- 52 Šiuo klausimu reikia priminti, kad Teisingumo Teismas nusprendė, jog principas, pagal kurį iniciatyva vykstant procesui priklauso šalims ir kuris reiškia, kad teismas privalo nenukrypti nuo ginčo objekto, pagrįsti savo sprendimą jam pateiktais faktais ir nesiimti veiksmų savo iniciatyva, išskyrus išimtiniais atvejais, kai ginamas viešasis interesas, užtikrina teisę į gynybą ir sklandų procesą, visų pirma apsaugodamas jį nuo didesnių laiko sąnaudų, kurių neišvengiama vertinant naujus pagrindus (šiuo klausimu žr. 1995 m. gruodžio 14 d. Sprendimo *van Schijndel ir van Veen*, C-430/93 ir C-431/93, EU:C:1995:441, 20 ir 21 punktus ir 2007 m. birželio 7 d. Sprendimo *van der Weerd ir kt.*, C-222/05–C-225/05, EU:C:2007:318, 34 ir 35 punktus).
- 53 Nagrinėjamu atveju, kaip matyti iš Teisingumo Teismui pateiktų bylos dokumentų, iš *Hochtief* nebuvo atimta galimybė pateikti Arbitražo komisijai ir vėliau nacionaliniams teismams, įgaliotiems peržiūrėti šios komisijos priimtus sprendimus, prašymą panaikinti perkančiosios organizacijos sprendimą pašalinti ją iš procedūros.
- 54 Taip pat negalima pripažinti, kad *Hochtief* neturėjo galimybės tinkamu laiku nurodyti pagrindo, iš esmės susijusio su tuo, kad ji neturėjo galimybės pateikti įrodymo, jog nagrinėjamu atveju jos, kaip projekto vadovo nurodyto eksperto, padėjusio perkančiajai organizacijai rengti kvietimą teikti paraiškas, dalyvavimas negalėjo iškraipyti konkurencijos, atsižvelgiant į tai, kas numatyta 2005 m. kovo 3 d. Sprendimo *Fabricom* (C-21/03 ir C-34/03, EU:C:2005:127) 33–36 punktuose.

- 55 Iš tikrųjų vadovaujantis Teisingumo Teismo suformuota jurisprudencija Sąjungos teisės normos išaiškinimas, kurį Teisingumo Teismas pateikia vykdydamas pagal SESV 267 straipsnį jam suteiktus įgaliojimus, paaiškina ir prireikus patikslina šios normos reikšmę ir apimtį, t. y. kaip ji turi arba turėjo būti suprantama ir taikoma nuo įsigaliojimo momento (žr., be kita ko, 1980 m. kovo 27 d. Sprendimo *Denkavit italiana*, 61/79, EU:C:1980:100, 16 punktą ir 2004 m. sausio 13 d. Sprendimo *Kühne & Heitz*, C-453/00, EU:C:2004:17, 21 punktą).
- 56 Tuo remiantis darytina išvada, kad, esant tokiai situacijai, kokia nagrinėjama pagrindinėje byloje, viešojo pirkimo dalyvis, kaip antai *Hochtief*, galėjo nurodyti kaltinimą dėl to, kad neturėjo galimybės įrodyti aplinkybės, kad tai, jog projekto vadovu nurodė ekspertą, dalyvavusį perkančiajai organizacijai rengiant kvietimą teikti paraiškas, negalėjo iškraipyti konkurencijos, net jei šiuo klausimu nėra reikšmingos Teisingumo Teismo jurisprudencijos.
- 57 Be to, nors tiesa, kad 2005 m. kovo 3 d. Sprendimas *Fabricom* (C-21/03–C-34/03, EU:C:2005:127) vengrų kalba buvo prieinamas tik po to, kai *Hochtief* pateikė savo skundą Arbitražo komisijai ir net ieškinį nacionaliniam pirmosios instancijos teismui dėl tos komisijos sprendimo, vien ši aplinkybė neleidžia daryti išvados, jog ji visiškai neturėjo galimybės pateikti tokio kaltinimo.
- 58 Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad Sąjungos teisė, konkrečiai – Direktyvos 89/665 1 straipsnio 1 ir 3 dalys, siejamos su Chartijos 47 straipsniu, turi būti aiškinama taip, kad, kiek tai susiję su ieškiniu dėl žalos atlyginimo, ji nedraudžia nacionalinės procedūrinės normos, kaip antai nagrinėjamos pagrindinėje byloje, pagal kurią sprendimus, priimtus Arbitražo komisijos, įgalios kaip pirmajai instancijai patikrinti vykstant viešojo pirkimo sutarčių sudarymo procedūroms perkančiųjų organizacijų priimtus sprendimus, teismai gali peržiūrėti nagrinėdami tik tuos pagrindus, kurie buvo nurodyti šiai komisijai.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 59 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (trečioji kolegija) nusprendžia:

1. 1989 m. gruodžio 21 d. Tarybos direktyvos 89/665/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo, iš dalies pakeistos 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/23/ES dėl koncesijos sutarčių suteikimo, 2 straipsnio 6 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją nedraudžiama nacionalinė procedūrinė norma, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, pagal kurią tam, kad būtų galima pareikšti civilinį ieškinį, grindžiamą viešuosius pirkimus ir viešojo pirkimo sutarčių sudarymą reglamentuojančių normų pažeidimu, būtina, kad Arbitražo komisija arba teismas, nagrinėjantis skundą dėl šios komisijos sprendimo, visų pirma priimtų sprendimą, kuriuo galutinai konstatuojamas šis pažeidimas.
2. Sąjungos teisė, konkrečiai – Direktyvos 89/665, iš dalies pakeistos Direktyva 2014/23, 1 straipsnio 1 ir 3 dalys, siejamos su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsniu, turi būti aiškinama taip, kad, kiek tai susiję su ieškiniu dėl žalos atlyginimo, ji nedraudžia nacionalinės procedūrinės normos, kaip antai nagrinėjamos pagrindinėje byloje, pagal kurią sprendimus, priimtus Arbitražo komisijos, įgalios kaip pirmajai instancijai patikrinti vykstant viešojo pirkimo sutarčių sudarymo procedūroms perkančiųjų organizacijų priimtus sprendimus, teismai gali peržiūrėti nagrinėdami tik tuos pagrindus, kurie buvo nurodyti šiai komisijai.

Parašai.